10 Aralık 2025

Verilerle 2025 Yılında

Türkiye'de İnsan Hakları İhlalleri

YAŞAM HAKKI

Kürt sorununun çözümü konusunda 1 Ekim 2024 tarihinden bu yana yeni bir sürecin başlatılmış olmasına, farklı toplumsal kesimlerin barış, insan hakları ve demokrasi taleplerinde ısrar etmelerine karşın son yıllarda insan hakları fikrini referans almaktan tümüyle vazgeçen siyasal iktidarın, ayrımcılığı ve ırkçılığı yaygınlaştırarak toplumu kutuplaştıran, ekonomiden toplum sağlığına kadar ülkenin tüm meselelerini güvenlik sorunu haline getiren, gerek ülke içi gerekse uluslararası sorunların çözümünde şiddeti esas alan politikalarına devam ettiği görülmektedir. Bunun sonucunda 2025 yılında da ülke genelinde kaygı verici boyutta yaşam hakkı ihlalleri yaşanmıştır.

Yaşam hakkı ihlalleri, sadece savaş ve silahlı çatışmalar ya da devletin güvenlik güçleri tarafında gerçekleştirilen ihlaller ile sınırlı değildir. Yapısal şiddetin bir ürünü olarak ve/veya üçüncü kişiler tarafından gerçekleştirilen fakat devletin, "önleme ve koruma" yükümlülüğünü yerine getirmeyerek doğrudanyad dolaylı olarak neden olduğu ihlalleri de kapsamaktadır.

İnsan Hakları Derneği (İHD) ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) Dokümantasyon Merkezlerinin verilerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Kolluk güçlerinin yargısız infazı, dur ihtarına uyulmadığı gerekçesiyle veya rastgele ateş açması sonucu 3 kişi yaşamını yitirdi, 5 kişi yaralandı.
- Gözaltında bulunan 1 kişi, mülteci/sığınmacıların tutulduğu Geri Gönderme Merkezleri'nde (GGM) 2 kişi şüpheli bir şekilde yaşamını yitirdi.
- Ülke içinde, Suriye ve Kuzey Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nde (IKBY) yaşanan silahlı çatışmalar ve operasyonlar sonucunda 24 güvenlik görevlisi (21 asker, 3 polis), 48 militan, 1 sivil olmak üzere en az 73 kişi yaşamını yitirdi. 10 güvenlik görevlisi (8 Asker, 2 polis), 1 sivil olmak üzere en az 11 kişi yaralandı.
- Güvenlik güçlerine ve/veya resmi kurumlara ait araçların sivillere çarpması sonucu en az 3 kişi kişi yaralandı.
- Hapishanelerde hastalık, intihar, şiddet, ihmal, dışarıdan gelen kişilerin silahlı saldırısı vb. gerekçelerle en az 16 kişi yaşamını yitirdi, 1 kişi yaralandı.
- Mülteciler/sığınmacılar, Kürtler, LGBTİ+'lar, Aleviler ve gayri müslimleri hedef alan ırkçı, fobik ve nefret içerikli saldırılar sonucu en az 1 kişi yaşamını yitirdi, 20 kişi ise yaralandı.
- Yaşam ve çevre savunucularına yönelik silahlı saldırı sonucunda en az 1 kişi yaralandı.

- Zorunlu ya da muvazzaf olarak askerlik görevini yaparken en az 26 kişi kaza, patlama, inthar ve/veya şüpheli bir şekilde yaşamını yitirdi, 5 kişi yaralandı.

- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin (İSİG) verilerine göre iş kazaları/cinayetleri sonucu Türkiye'de 2025 yılının ilk 11 ayında en az 1956 işçi yaşamını yitirdi.

- Binanet'in verilerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında erkekler tarafından en az 271 kadın, 60 çocuk öldürüldü.

İŞKENCE ve DİĞER KÖTÜ MUAMELE

Anayasa'nın ve evrensel hukukun mutlak olarak yasaklamasına ve insanlığa karşı bir suç olma vasfına rağmen siyasal iktidarın baskı ve kontrole dayalı yönetme tarzı sonucu işkence olgusu son yıllarda Türkiye'nin en başat insan hakları sorunu haline gelmiştir. Bu hakikat, maalesef 2025 yılında da varlığını korumuştur.

Siyasal iktidarın otoriterleşmesi ile orantılı olarak yasa, kural ve norm denetiminden kaçınma, keyfilik, bilinçli ihmal gibi sebeplerle usul güvencelerinin ihlal edilmesi, gözaltı sürelerinin uzunluğu, izleme ve önleme mekanizmalarının işlevsiz kılınması ya da bağımsız izleme ve önlemenin hiç olmaması vb. nedenlerle resmi gözaltı merkezlerinde yaşanan işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarında son yıllarda görülen artış eğilimi 2025 yılında da sürmüştür. Bilhassa da 15 Şubat 2025 tarihinde Van Büyükşehir Belediyesi'ne kayyım atanmasına, 19 Mart 2025 tarihinde ise İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın gözaltına alınıp tutuklanmasına yönelik protestolar nedeniyle gözaltına alınan kişiler örneğinde olduğu gibi, yıl içinde resmi gözaltı merkezlerinde işkence diğer kötü muamele yaşandığına dair çok sayıda iddia basına, mahkeme tutanaklarına, baroların, ulusal ve uluslararası insan hakları kurumlarının/mekanizmalarının raporlarına yansımıştır.

2025 yılının ilk 11 ayında;

- TİHV'e işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldığı iddiasıyla toplam ….. kişi ve yakını başvurmuştur.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tepit edebildiği kadarıyla 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Resmi gözaltı merkezleri ve GGM'lerde en az 41 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldı.

Kolluk güçlerinin barışçıl toplantı ve gösterilere müdahalesi sırasında, sokak ve açık alanlarda ya da ev ve iş yeri gibi mekânlarda, yani resmi olmayan gözaltı yerlerinde ve gözaltı dışındaki ortamlarda yaşanan işkence ve diğer kötü muamele uygulamaları 2025 yılında da tüm yoğunluğu ile devam etmiştir. Kolluk güçlerinin, evrensel hukukta ve ülke yasalarında tanımlanan zor kullanma yetkisinin çok ötesine geçen kural dışı, denetlenmeyen, cezalandırılmayan, siyasal iktidar tarafından görmezden gelinen hatta teşvik edilen bu şiddeti normalleştirilerek gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiştir.

Kolluk güçlerinin, 'Onur Ayı' etkinliklerinde LGBTİ+'lara, 8 Mart etkinliklerinde kadınlara, 2025 1 Mayıs'ında Taksime yürümek isteyenlere, 31 Mart 2024 Yerel Yönetim Seçimleri sonrasında seçmen iradesine aykırı bir şekilde farklı tarihlerde belediyelere kayyım atanmasını ve 19 Mart 2025 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun tutuklanmasını protesto edenlere, sokak hayvanlarının yaşamını korumaya çalışan hayvan hakkı savunucularına, Gazze'deki soykırımı protesto edenler, toprağına, havasına, suyuna, zeytinine sahip çıkmak isteyen yaşam savunucularına, hapishanelerde yaşanan hak ihlalleri ve devam etmekte olan açlık grevleri ile ilgili barışçıl toplantı ve

gösteri yapanlara yönelik uyguladığı yoğun şiddet, sözü edilen normalleştirmenin birer somut örneğidir.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezlerinin tespitlerine göre ise 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Kolluk güçlerinin toplanma ve gösteri özgürlüğü kapsamında yapılan barışçıl eylem ve etkinliklere müdahalesi sonucu 2.345 kişi işkence ve diğer kötü muamele niteliğindeki uygulamalar ile gözaltına alındı, en az 131 kişi yaralandı.

- Sokak ve açık alanlarda ya da ev ve iş yeri gibi mekânlarda, en az 83 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldı.

Yakın tarihimizin en utanç verici insan hakları ihlallerinden biri olan insanlığa karşı suç niteliğindeki zorla kaçırma/kaybetme vakalarında OHAL'in ilan edildiği 2016 yılından bu yana yeniden bir artış görülmesi son derece endişe vericidir. Gözaltında zorla kaybetme eylemi anlık bir eylem değildir ve büyük çoğunlukla işkencenin eşlik ettiği belirli bir alıkoyma süresini içerir ve genellikle de ölümle sonuçlanır. Bu nedenle çoklu ve ardışık ihlallere yol açmaktadır. Buna karşın Türkiye, 'Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'yi henüz onaylamamış, mevzuatında zorla kaybetmeyi açıkça suç olarak tanımlamamıştır. BM Zorla veya İradedışı Kayıplar Üzerine Çalışma Grubu tarafından iletilen toplam 240 vakadan ise sadece 94'ü hükümet tarafından açıklığa kavuşturulmuştur.

- 6 Ağustos 2019 tarihinde Ankara'da kaybolan Yusuf Bilge Tunç hakkında yapılan tüm başvurulara rağmen halen haber alınamamaktadır.

Son dönemlerde kolluk güçleri tarafından üniversite öğrencileri, gazeteciler, siyasetçiler, sendikacılar ve insan hakları savunucuları başta olmak üzere çok sayıda kişi kaçırılarak kayıt dışı ifadeye zorlanmakta, baskı ve tehdit yöntemleriyle ajanlaştırılmaya çalışılmaktadır. Bunu kabul etmeyenler işkence ve diğer kötü muamelelere maruz kalmakta, tutuklanmakla tehdit edilmektedir.

İHD Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- 37 kişi kaçırılma ve ajanlaştırma şikâyeti ile İHD'ye başvuru yapmıştır. Bu sayı Ocak 2022 ile Kasım 2025 arası dönem için toplam için 124 kişidir.
- Açık kaynaklardan yapılan tespitlere göre en az 2 kişi kolluk güçleri tarafından kaçırılarak zorla alıkonulduklarını, işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldıklarını iddia etti.

Türkiye'de hapishaneler, her dönem işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarının yoğun olarak yaşandığı mekanlar olmuştur. Özelliklede Kürt sorununda barışçıl çözüm arayışlarından vazgeçilmesi ve 2015 Temmuz'unda Türkiye' nin yeniden çatışma ortamına girmesiyle başlayan, daha sonra askeri darbe girişiminin bastırılması ve ardından OHAL ilan edilmesiyle devam ederek günümüze varan süreçte hapishanelerde tutuklu ve hükümlülere yönelik işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarında olağanüstü düzeyde artışlar yaşanmıştır. 2025 yılında da hapishaneler bu niteliğini korumuştur.

1 Ocak 2016 ile 31 Aralık 2024 tarihleri arasında Türkiye'de doğrudan işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldığı için TİHV'e başvuran toplam 6.249 kişiden 3.149'u hapishanede alıkonulduğunu ve bu kişilerden 2.849'u (%90,5) hapishane süreçlerinde işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldıklarını belirtmiştir. Bu kapsamda söz konusu tarih aralıklarında hapishanelerde en sık hakaret (% 68,1), kaba dayak (% 49,3) ve çıplak arama (%40,7) başta olmak üzere fiziksel müdahalelerin, yanı sıra temel hakların (%78,4) ve sosyal hakların (% 72) kısıtlandığı ifade edilmiştir.

İHD Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Hapishanelerde en az 321 mahpus işkence ve kötü muamele gördüğüne dair şikâyette bulunmuştur.

İşkencenin önlenmesinde önemli rolü olan, ancak yıllardır uygulamada büyük ölçüde ihmal edilen usul güvenceleri, OHAL sürecinde KHK'lar ile yapılan yasal düzenlemeler sonucu önemli ölçüde tahrip olmuştur. Bu yasal düzenlemelere de dayalı olarak, kişiye gözaltı hakkında bilgilendirme yapma, üçüncü taraflara bilgi verme, avukata erişim, hekime erişim, uygun ortamlarda usulüne uygun muayenelerin gerçekleştirilmesi ve raporların düzenlenmesi, hukukilik denetimi için süratle yargısal makama başvurulabilme, gözaltı kayıtlarının düzgün tutulması, bağımsız izlemelerin mümkün olması başlıklarında toplanabilecek usul güvencelerinin son dönemde büyük ölçüde ortadan kaldırıldığını, bu konuda bütünüyle şekli ve keyfi bir ortam yaratıldığını ifade etmek mümkündür. 2025 yılında gerçekleşn gözaltılar, bilhassa da 15 Şubat 2025 tarihinde Van Büyükşehir Belediyesi'ne kayyım atanmasına, 19 Mart 2025 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın gözaltına alınıp tutuklanmasına yönelik protestolar ve 1 Mayıs'ta Taksime yürünmesi nedeniyle yapılan kitlesel gözaltılar sırasında bu keyfiyetin en uç örnekleri yaşanmıştır.

Yine işkencenin önlenmesinde etkili ve önemli bir araç olan 'Ulusal Önleme Mekanizması'nın işlevlerini yerine getirmek üzere yetkilendirilmiş olan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'na (TİHEK) yönelik eleştirilerin zeminini oluşturan sorunlarda 2025 yılında da hiçbir değişiklik olmamıştır. 12 Aralık 2019 tarihinde yayımlanan BM İşkenceye Karşı Alt Komite'nin raporunda ve 28 - 30 Ocak 2020 tarihlerinde gerçekleşen BM Evrensel Periyodik İnceleme, 28 Kasım 2024 tarihinde yayımlanan BM İnsan Hakları Komitesi'nin Türkiye'nin Beşinci Dönemsel Raporu'na İlişkin Sonuç Gözlemleri ve 14 Ağustos 2024 tarihinde yayımlanan BM İşkenceye Karşı Komite'nin Türkiye'nin Beşinci Dönemsel Raporu'na İlişkin Sonuç Gözlemleri başta olmak üzere pek çok uluslararası insan hakları mekanizmasının raporlarında yer alan tüm tavsiyelere karşın, TİHEK'i OPCAT ve Paris Prensipleri ilkelerine uyumlu hale getirecek, yapısal, işlevsel ve mali açılardan bağımsızlığını güvence altına alacak hiçbir somut adım atılmamıştır.

Cezasızlık hâlâ işkence ile mücadelede en önemli engeldir. Uluslararası mekanizmaların tüm uyarı ve tavsiyelerine karşın işkenceyi suç sayan mevcut düzenleme (TCK mad. 94), BM İşkenceyi Önleme Sözleşme'sinde yapılan işkence tanımı ile uyumlu değildir ve bu durum cezasızlığı teşvik eden fiili ve potansiyel boşluklara yol açmaktadır. Faillere hiç soruşturma açılmaması, açılan soruşturmaların kovuşturmaya dönüşmemesi, dava açılan vakalarda işkence yerine daha az cezayı gerektiren suçlardan iddianame düzenlenmesi, sanıklara hiç ceza verilmemesi ya da eziyet suçu kapsamına alınarak cezalar verilmesi ve cezaların ertelenmesi gibi nedenlerle cezasızlık olgusu işkence yapılmasını mümkün kılan en temel unsurlardan birisi olarak hala karşımızda durmaktadır.

İşkence suçunun kovuşturulması için yasadaki muğlaklık varlığını korumaktadır. İşkence suçu nedeniyle yapılan suç duyurusu başvuruları ya çeşitli gerekçeler ile takipsizlikle sonuçlanmakta ya da daha az cezayı öngören ve zamanaşımına tabi olan 'basit yaralama', 'zor kullanma sınırının aşılması' ya da 'görevi kötüye kullanma' suçlarından soruşturulmaktadır.

Öte yandan işkence yapan kolluk görevlileri hakkında bir şikâyette bulunulması, soruşturma ya da dava açılması halinde işkence görenler hakkında derhal "memura hakaret etmek, mukavemet etmek, bu sırada yaralamak, kamu malına zarar vermek" gibi gerekçelerle karşı davalar açılmaktadır. İşkenceciler aleyhine açılan davalar cezasız kalırken işkence görenler aleyhine açılan davalar kısa sürede ağır cezalar ile sonuçlanabilmektedir. Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre 2024 yılında Cumhuriyet Savcılıkları tarafından 'görevi yaptırmamak için direnme' suçunu oluşturan TCK'nın 265.

maddesinden 26.491 kişi hakkında kamu davası açılmıştır[1]. Buna karşın aynı yıl içinde 'işkence ve eziyet' suçlarını düzenleyen TCK'nın 94 - 96. maddelerinden toplam 838 kişiye kamu davası açılmıştır.[2] 'İşkence ve eziyet' ile 'kamu görevlisine direnme' suçlarından açılan davalar arasında görülen bu denli yüksek fark sistematik bir politika olarak sürdürülen cezasızlığın boyutlarını açıkça göstermektedir.

Türkiye'nin işkence gerçekliği uluslararası mekanizma ve organlar tarafından hazırlanan raporlarda tüm çıplaklığı ile dile getirilmektedir. Örneğin bu raporlardan biri olan, 14 Ağustos 2024 tarihli BM İşkenceye Karşı Komite'nin Türkiye'nin Beşinci Dönemsel Raporu'na İlişkin Sonuç Gözlemleri'nin 20. paragrafında açıkça "*Komite, kolluk ve istihbarat görevlileri tarafından kaba dayak, cinsel saldırı ve taciz ile bazı durumlarda elektrik şoku ve waterboarding kullanımı iddiaları da dahil olmak üzere, işkence ve kötü muamelenin taraf devlette,* ***özellikle de gözaltı yerlerinde*** *yaygın bir şekilde uygulanmaya devam ettiği iddialarından endişe duymaktadır."* denilmektedir. Ancak, Anayasa başta olmak üzere hiçbir yasa, kural ve normla kendini sınırlandırmak istemeyen siyasal iktidar, uluslararası önleme ve denetleme mekanizmaları tarafından yapılan eleştiri ve uyarıları da dikkate almamaktadır.

HAPİSHANELER

Siyasal iktidarın hukuku bir baskı ve sindirme aracı olarak kullanmasının sonucunda hem hapishane nüfusunda yıllar içinde büyük bir artış yaşanmıştır hem de kapasitenin çok üzerinde tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır. Bununla birlikte son dönemde özellikle mimari yapıları ve gündelik uygulama rejimi ile tecrite/izolasyona dayalı yeni tip cezaevlerinin sayısında artış görülmektedir.

Adalet Bakanlığının verilerine göre 2005 yılında bulunan tutuklu ve hükümlü sayısı 55.870 dir. 2 Aralık 2025 tarihi itibari ile ceza infaz kurumlarında toplam 433.543 tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır[3]. Görüldüğü gibi 20 yıl içinde tutuklu ve hükümlü sayısı yaklaşık yedi buçuk misli artmıştır.

Yine Adalet Bakanlığının verilerine göre 21 Kasım 2025 tarihi itibariyle Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü bünyesinde buluan 403 ceza infaz kurumunun toplam kapasitesi 305.286 kişiliktir. Dolayısıyla hapishanelerde halen kapasite fazlası olarak 128.257 tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır.[4]

Kaldı ki, yıl içinde yapılan giriş ve çıkış kayıtlarına bakıldığında hapishanelerde çok daha yoğun bir nüfus hareketliliğinin olduğu görülmektedir. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün 5 Mayıs 2025 tarihli verilerine göre 1 Ocak - 31 Aralık 2024 tarihleri arasında hapishanelere 306.545 kişinin hükümlü statüsünde giriş kaydı yapılırken, 262.476 kişinin ise hükümlü statüsünde çıkış kaydı yapılmıştır.

---

[1] Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/7042025092455Adalet_%C4%B0statistikleri_2024%20T%C3%BCrk%C3%A7e_Ingilizce.pdf, s.75

[2] Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/7042025092455Adalet_%C4%B0statistikleri_2024%20T%C3%BCrk%C3%A7e_Ingilizce.pdf, s.72

[3] Bkz. https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/20251205100158751 1-Ceza%20%C4%B0nfaz%20Kurumunda%20Bulunan%20Tutuklu%20H%C3%BCk%C3%BCml%C3%BC%20Mevcutlar%C4%B1.pdf

[4] Bkz. https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi

Yine Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre[5] 2024 yılında Türkiye'de her 100 bin kişiye düşen mahpus sayısı 448 dir. Yaş sınırı ölçü alındığında bu oran daha da artmaktadır: 31 Aralık 2024 tarihi itibariyle 12 ve daha yukarı yaştaki her 100 bin kişiden 536'sı hapishanede bulunmaktadır. 2024 yılı için Avrupa Konseyi ortalaması 100 bin kişide 122 dir.[6] Avrupa Konseyi'nin SPACE I Projesi kapsamında, hükümetlerin kendilerine gönderilen anketlere verdikleri yanıtlardan elde edilen verilere göre Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi ülkeler arasında hapishanelerde bulunan mahpus sayısının nufusa oranının en yüksek olduğu ülkedir.

Ayrıca, Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre 30 Kasım 2025 tarihi itibariyle Türkiye genelinde Denetimli Serbestlik Müdürlükleri tarafından denetim ve takibi yapılan (adli kontrol tedbirleri uygulananlar dahil) 460.921 kişi bulunmaktadır.[7] Bu sayıyı hapishanelerde bulunan tutuklu ve hükümlülerin sayısı ile topladığımızda özgürlüklerinden mahrum bırakılmış ya da gözetim altında olan yurttaş sayısı yaklaşık 894.464 kişiye ulaşmaktadır. Bu da diğer dolaylı gözetim/denetim araçlarını bir yana bıraktığımızda yaklaşık her 98 yurttaştan birinin doğrudan/çıplak gözetim altında olduğu anlamına gelmektedir.

Son dönemlerde keyfi bir şekilde başvurulan ev hapsi dahil adli kontrol tedbirleri de sıradan ve rutin uygulamalar haline gelmiştir. Aslında bu tür tedbirler tutuklanmayı gerektiren koşulların varlığı halinde, şüpheliye/sanığa daha hafif nitelikte bir tedbir uygulamak amacıyla tutuklamaya alternatif olarak düzenlenmişlerdir. Ancak yürürlüğe girdiği 1 Haziran 2005 tarihinden bu yana, özellikle de son dönemde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) yapılan çeşitli değişiklikler sonucunda tutuklamanın tamamlayıcısı ve hatta devamı niteliğindeki bir tedbir haline gelmiştir. Yine Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre 30 Kasım 2025 tarihi itibariyle 130.494 kişiye CMK'nın 109. maddesi kapsamında adli kontrol tedbiri uygulanmaktadır.

Kısacası tüm bu tespit ve veriler, hapsetmenin siyasal iktidar açısından asli bir yönetme tekniği haline getirilmiş olduğunu açıkça göstermektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatları dahil, uluslararası normlara göre mahpusların yaşam hakkını korumak devletlerin pozitif yükümlülüğü altındadır. Buna karşın;

İHD Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Hapishanelerde hastalık, intihar, şiddet, ihmal vb. çeşitli gerekçelerle en az 16 kişi yaşamını yitirdi, 1 kişi yaralandı.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre ise 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Hapishanelerde hastalık, intihar, şiddet, ihmal vb. çeşitli gerekçelerle en az 14 kişi yaşamını yitirdi. Ayrıca 266 kişi gıda zehirlenmesine maruz kaldı.

Ayrıca Adalet Bakanlığı, TBMM'de verilen bir soru önergesine 13 Mart 2025 tarihinde verdiği cevapta 24 Temmuz 2023 ile 20 Aralık 2024 tarihleri arasındaki dönemde Türkiye genelindeki hapishanelerde toplam 1026 mahpusun yaşamını yitirdiğini açıkladı.

Bu ölümlerin önemli bölümü için şüpheli olduklarına dair ciddi iddialar bulunmasına rağmen mahpusların ailelerinin, avukatlarının ve hak savunucularının da bir parçası olduğu etkin soruşturma süreçleri yaşanmamaktadır. Etkin soruşturma yapılmadığı için de mahpus gerçekten intihar etmiş olsa bile biyo-psiko-sosyal iyilik hâlinin düzenli olarak izlenip izlenmediği, intihar riskinin varlığı, alınan

[5] Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/5052025093023Haber%20B%C3%BClteni%20-%20CTE%20%2005%20May%C4%B1s%202025%20Birle%C5%9Ftirilmi%C5%9F.pdf

[6] Bkz. https://wp.unil.ch/space/files/2025/07/250715_key-findings-space-i_prisons-europe-2024_full.pdf

[7] Bkz. https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/20251205100028204Denetimli%20Serbestlik%20%C4%B0statistikleri.pdf

önlemler, intihar nedenleri, öncesindeki ruhsal durumu ya da işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalıp kalmadığı aydınlatılmamakta, dolayısıyla yaşam hakkının korunmasına dair usuli yükümlülükler de yerine getirilmemektedir.

Hapishanelere girişten itibaren çeşitli nedenlerle (çıplak arama, kelepçeli muayene, ayakta tekmil vererek sayım gibi) uygulanan kaba dayak, her türden keyfi muamele ve keyfi disiplin cezaları, hücre cezaları, sürgün ve sevkler yakın tarihte görülmedik boyutlara ulaşmıştır.

Hapishanelerden nispeten kısıtlı olarak edinilen bilgi ve yapılan şikayetlerden mahpusların, sağlığa, yiyecek ve suya, hijyen malzemelerine erişimde ciddi ihlaller yaşadığı anlaşılmaktadır.

Sağlık hizmetine erişimin kısıtlanması, cezaevi reviri ziyaret hakkının reddedilmesi, Adli Tıp Kurumu'na, adliyeye ve hastaneye "hücre tipi ring araçları" ile götürülmeleri, sevk sırasında kelepçe takılması dâhil kötü muamele uygulamaları, sağlık hizmetlerine erişebildikleri zamanlarda da "Üçlü Protokol" gerekçe gösterilerek mahremiyetlerine saygı duyulmaması, mahpusların sağlık sorunlarının zamanında ve etkili bir şekilde çözülmemesi uzun bir süredir devam eden bir başka sorun alanıdır. Özellikle son dönemde tedavilerini zorlukla sürdüren mahpusların büyük bir çoğunluğunun başka cezaevlerine sürgün edilmesi sağlık hizmetine erişim hakkına önemli ölçüde zarar vermiştir. Özellikle sağlığa erişim konusunda yaşanan kısıtlamalar hapishanelerin önemli bir sorunu olan hasta mahpuslarını durumunu daha da ağırlaştırmaktadır. Bu kişilerin karşı karşıya olduğu sağlık hizmetine yeterli erişim sağlayamama, Adli Tıp Kurumu'nun bağımsız olmaması dâhil, bağımsız ve nitelikli tıbbi değerlendirme raporu alamama gibi sorunların yanı sıra 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu'nda 28 Haziran 2014 tarihli "toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen" şeklindeki değişiklikte yer alan "toplum güvenliği" ibaresi, hasta mahpuslar için "kesin hayati tehlike teşkil ettiği" yönünde raporlar verilmiş olsa bile, mahpusların salınmalarını bütünüyle keyfiyete bağlamıştır. Bu sorunu çözmek iddiasıyla Adalet Bakanlığı tarafından 2 Ocak 2023 tarihinde yayınlanan genelge, mevzuattan kaynaklanan ve her geçen gün giderek ağırlaşan böylesi sistematik bir sorunu çözmek için yeterli değildir.

Nitekim mahpusların karşı karşıya kaldığı ciddi sağlığa erişim sorunları nedeniyle BM İşkenceye Karşı Komitede de Türkiye'nin Beşinci Dönemsel Raporu'na İlişkin Sonuç Gözlemleri'nin 15/d. paragrafında Nelson Mandela Kuralları'nın 24 ila 35 ve 47 ila 49. kuralları uyarınca, mahpuslara uygun tıbbi ve sağlık bakımı sağlanması için gerekli insani ve maddi kaynakların tahsis edilmesini, sevk sırasında kaçmaya karşı bir önlem olarak veya bir mahpusun kendisine veya başkalarına zarar vermesini veya mala zarar vermesini önlemek için mutlaka gerekli olduğu durumlar dışında, mahpuslara muayene ortamlarında kısıtlama [teknikleri] uygulanmasından kaçınılmasını, hekim-hasta ilişkisinin mahremiyetine saygı gösterilmesini ve mahpusların sağlıkları ile ilgili tüm kararlarda sağlık uzmanlarının nihai yetkiye sahip olmasını tavsiye etmektedir.

- İHD tarafından tespit edilebildiği kadarıyla 28 Nisan 2025 tarihi itibariyle hapishanelerde 230'u tek başına yaşamını devam ettiremeyecek durumda, 105'i desteğe ihtiyacı olan toplam 335'i ağır olmak üzere en az 1412 hasta mahpus bulunmaktadır.

Hapishanelerde koridorlar, ziyaret alanları ve revir gibi mahpuslar dışında başkalarının da kullandığı yerlerin kamera ile izlenebileceği kanunla düzenlenmiştir. Ancak, 2016 yılından itibaren hücre ve koğuşların havalandırmalarına, mahpusların yaşam alanını 7/24 görebilecek şekilde kameraların konulduğu mahpuslar tarafından bildirilmektedir. Özel hayata saygı hakkının ihlali hapishanelerde yaşanan ciddi sorun alanlarından biridir.

Aile görüşleri dışında dış dünya ile ilişki için mektup ve fakslar haberleşme hakkının kullanılmasında önemli araçlardır. Hapishanelerden nispeten kısıtlı olarak edinilen bilgilerden, yapılan

şikayetlerden ve insan hakları kuruluşlarının raporlarından son dönemlerde artan mektup engellemeleri ve mektupların kaybedilmesi, mahpusların aile ve özel hayatlarına saygı hakkı ile haberleşme haklarını ihlal ettiği gibi mahpusların izolasyonunu da arttırmaktadır. Ayrımcılık yasağına aykırı şekilde, Kürtçe yazılan mektuplar tercüman olmadığı gerekçesiyle veya fahiş tercüme ücretlerinin mahpuslardan talep edilmesi nedeniyle mahpuslara verilmemekte veya ilgilisine gönderilmemektedir.

14 Nisan 2020 tarihinde '5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da yapılan değişiklik ve daha sonra bu değişikliğe dayanarak 29 Aralık 2020 tarihinde çıkarılan "Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri İle Hükümlülerin Değerlendirmesine Dair Yönetmelik" kapsamında oluşturulan 'Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulları'nın (CİGK) kararlarıyla kesinleşmiş cezalarının infazı için gerekli süreyi tamamlamış olmalarına rağmen, ağırlıklı kesimini siyasi nedenlerle ceza alanlar oluşturmak üzere, pek çok mahpusun tahliyesinin soyut ve subjektif gerekçeler ile ertelenmesi 2025 yılı içinde cezaevlerinde yaşanan önemli sorunlardan biri olmuştur. Bu yıl içinde bilhassa kamuoyunda "30 yıllıklar" olarak bilinen ve aldıkları müebbet hapis cezasının infazı için gerekli süreyi tamamlamış olan çok sayıda mahpusun salıverilmeleri CİGK kararlarıyla keyfi biçimde ertelenmiştir.

BM İşkenceye Karşı Komitede de yukarıda anılan Sonuç Gözlemleri'nin 14/g. paragrafında, idare ve gözlem kurullarının büyük oranda hapishane personelinden oluştuğu için kurumsal bağımsızlıktan yoksun olduğuna dikkat çekerken, 15/g. paragrafında da bu kurulların bağımsızlığını temin etmek için mevcut mevzuatın gözden geçirilmesini önermektedir.

Maalesef yetkililer bu konuda sağlıklı veri paylaşımı yapmadığı için kaç mahpusun tahliyesinin ne kadar süreyle ve kaç kez ertelendiği kesin olarak bilinmemektedir.

İHD Dokümantasyon Merkezi'nin tespit edebildiği kadarıyla;

- Söz konusu yönetmeliğin uygulanmaya başlandığı 2021 yılından 11 Ekim 2024 tarihine kadar en az 501 mahpusun tahliyesi CİGK kararlarıyla farklı sürelerde ertelenmiştir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 2003 yılında aldığı tavsiye karalarına, Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) 2009 yılından beri yayınlanan her raporunda yer verdiği benzer tavsiyelere, AİHM'in 2013 yılından bu yana ürettiği içtihatlara, bilhassa da bu konuda Türkiye ile ilgili aldığı dört ayrı ihlal kararına ve son olarak da 2024 yılında BM İşkenceye Karşı Komite'nin anılan Sonuç Gözlemleri'nde konuyla ilgili tavsiyelerine rağmen, "ömür boyu hapis cezasına çarptırılmış mahpuslar da dahil olmak üzere hüküm almış tüm mahpuslar için şartlı tahliyenin mümkün kılınması" genel ilkesine aykırı olan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını ve bu cezanın infazını düzenleyen TCK'nın ve 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un ilgili maddeleri, yol açtığı sorunların tüm ağırlığına rağmen varlığını koruyor.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası almış olan mahpusların bir gün salıverilme ihtimalinin, yani "umut hakkı" nın olmaması insan onuruna aykırı bir durumdur. Maalesef Türkiye'de ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası almış olan mahpuslar ile ilgili kapsamlı ve ayrıştırılmış istatistiksel veriler kamuoyu ile paylaşılmamaktadır. Bununla birlikte BM İşkenceye Karşı Komite, Sonuç Gözlemleri'nin 16. paragrafında Türkiye'de halen 4 binden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası hükümlüsünün olduğu bilgisine yer vermiştir.

2000 yılından bu yana uygulanmakta olan ve tutuklu ve hükümlülerin fiziksel ve psikolojik bütünlüklerinin ciddi şekilde zarar görmesine neden olan tek kişi ya da küçük grup izolasyon/tecrit uygulamaları çözülemeyen kronik bir sorun haline dönüşmüştür. Son dönemde mahpusların büyük

kısmının tek kişilik hücrelerde, çok az kısmının da 3 kişilik odalarda tutulduğu, mimari yapısı ve gündelik uygulama rejimi ile tecrit/izolasyon koşullarını daha da ağırlaştıran S Tipi, Y Tipi ve Yüksek Güvenlikli gibi yeni hapishaneler açmak suretiyle bu uygulama yaygın ve kalıcı bir hale getirilmeye çalışılmaktadır.

CPT'nin 90'lı yıllardan beri vurguladığı ve mahkumların, günün en az sekiz saatini veya daha fazlasını hücreleri dışında belirli amacı olan ve değişen faaliyetler yaparak geçirmelerini öngören ilkesine rağmen Adalet Bakanlığı'nın 22 Ocak 2007 tarihli, tutuklu ve hükümlülerin 10 kişiyi aşmayacak gruplar hâlinde haftada en fazla 10 saat bir araya gelerek sosyalleşmesine müsaade eden genelgesi hiçbir şekilde uygulanmamaktadır.

Keza BM İşkenceye Karşı Komitede de Sonuç Gözlemleri'nin 14/b. ve 15/b. paragraflarında S tipi, Y tipi ve diğer yüksek güvenlikli hapishanelerdeki bazı mahpusların, fiili olarak tek başına hücreye kapatılma teşkil edecek şekilde günde 22 saatten fazla bir süre boyunca, yeterli havalandırmanın olmadığı tek kişilik hücrelerde tutulmasından duyduğu endişeyi dile getirmektedir. Komite, tüm mahpuslara hücrelerinin dışında yeterli zamanı geçirme ve düzenli olarak anlamlı sosyal etkileşimde bulunma olanağının sağlanmasını hatırlatmakta ve tek başına hücreye kapatılmanın bir mahpusun cezasıyla ilgili nedenlerle uygulanmamasını, bu tedbirin sadece son çare olarak istisnai durumlarda, mümkün olduğunca kısa süreli, bağımsız incelemeye tabi olacak şekilde ve sadece yetkili bir merciin izniyle kullanılmasını tavsiye etmektedir.

İzolasyon uygulamasının özel bir biçimi, 1 Ekim 2024 tarihinde yeni bir süreç başlatılmış, bu kapsamda bazı heyetlerin ziyaretler gerçekleştirmiş olmasına karşın İmralı Hapishanesi'nde yaşanmaktadır. 2011 yılından 2019 yılına kadar kesintisiz bir şekilde sürdürülen aile ve avukat görüş/ziyaret yasaklarından sonra her ne kadar 2019'da üç kez, 2020'de bir kez, 2024'de bir kez (23 Ekim) 2025'de bir kez (8 Haziran) aile görüşmesi/ziyareti ile 2019'da beş kez, 2025'de üç kez (27 Şubat; 21 Nisan, 18 Mayıs) yapılan avukat görüşmesi/ziyareti gerçekleşmiş ise de aile ve avukat görüş/ziyaret yasakları sistematik olarak sürmektedir. Görüldüğü gibi CPT'nin Türkiye hapishanelerine yaptığı 2016 ve 2019 yılı ziyaretleri sonucu açıkladığı raporlarında yaptığı tavsiyelere uyulmamaktadır.

DÜŞÜNCE ve İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

İfade özgürlüğünün korunması ve etkin kullanımı, demokratik bir toplumun can damarlarından birini oluşturur. Farklı fikir ve görüşlerin kamusal alanda özgürce dolaşıma girmesi; siyasal çoğulculuğun esası olan özgür tartışma ortamının, bağımsız medya ve canlı bir sivil toplumun varlığı; toplumsal talepler etrafında kamuoyu oluşturabilmek; siyasal karar alıcılara yönelik eleştirileri dillendirebilmek ve kamu gücünü kullanan makamların yurttaşlar tarafından denetlenebilmesi; kısacası tüm bunlar ancak ifade özgürlüğünün korunduğu ve etkin biçimde kullanıldığı koşullarda mümkün olabilir.

Maalesef siyasal iktidarın, 2016 yılında ilan edilen OHAL ile birlikte tırmanışa geçen düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamaları, özellikle de basın üzerindeki kaygı verici boyutta artan baskı ve kontrolü 2025 yılında da sürmüştür.

Türkiye'de ifade özgürlüğünün kullanımı siyasi, sanatsal, ticari, akademik, dini ve ahlaki vb. hemen her ifade biçimi bakımından sorunlu olmakla birlikte kısıtlama ve ihlaller asli olarak siyasal nitelikli eleştirilere yöneliktir. Kısacası 2025 yılında basında, sosyal medyada ve daha genel olarak kamusal alanda ifade özgürlüğünün etkin kullanımı yoğun ve sistematik ihlaller yoluyla engellenmiş, eleştirel söylem ve semboller demokratik toplum düzeni açısından kabul edilemez biçimlerde kovuşturulmuş ve suçlulaştırılmıştır. Bu durum son dönemde özellikle hak savunuculuğu ve sivil

toplum faaliyetlerinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.

- 30 Kasım 2025 tarihi itibariyle Türkiye'de en az 29 gazeteci/basın çalışanı cezaevinde bulunmaktadır.[8]

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezlerinin verilerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Gazeteci/basın çalışanı olan en az 101 kişi gözaltına alındı, 52 kişi tutuklandı. En az 1 kişinin ülkeye girişi engellendi. 2'si ev hapsi olmak üzere en az 25 kişiye adli kontrol tedbiri uygulandı.
- Gazeteci/basın çalışanı olan 60 kişi hakkında soruşturma başlatıldı. En az 28 kişi hakkında 32 dava açıldı. En az 58 kişi hakkında açılan 62 davanın görülmesine devam edildi
- Gazeteci/basın çalışanı olan en az 38 kişi saldırıya maruz kaldı, bunun sonucunda en az 1 kişi yaşamını yitirdi, en az 7 kişi yaralandı. Gazeteci/basın çalışanı kişilerin tehdit edildiği en az 11 olay tespit edildi.

Toplumun tamamını ilgilendiren, deprem, kaza, orman yangını, sel felaketi, ekonomik kriz, sınır ötesi askeri harekât, siyasal ve ekonomik yolsuzluk ve salgın gibi birçok konuda iktidar tarafından alınan neredeyse ilk "önlem" sosyal medya uygulamalarını kısıtlamak ve sosyal medyada söz konusu gündemlere ilişkin paylaşımları incelemeye almaktır. Bu çerçevede pek çok habere, internet sitesine, sosyal medya hesabına ve uygulamaya mahkeme kararları ile erişim ve yayın yasağı getirilmiştir.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezilerinin verilerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- En az 28.900 içeriğe ve 71 siteye/uygulamaya (18 farklı haber kuruluşunun 27 domain'i dahil) erişim engelli getirildi. En az 19 gazetecinin/basın çalışanının çeşitli platformlardaki sosyal medya hesaplarına erişim engeli getirildi.
- İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'na ait en az 6 sosyal medya hesabına erişim engeli getirildi
- Sosyal medya paylaşımları başta olmak üzere düşünce ve ifade özgürlüğü hakkını kullandığı için en az 329 kişi gözaltına alındı, en az 48 kişi tutuklandı, en az 33 kişi adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı ve en az 2 kişiye ev hapsi tedbiri uygulandı.
- İçişleri Bakanı 7 Mayıs 2025 tarihinde katıldığı bir toplantıda 2025 yılının ilk 4 ayında 6 bin 765 URL hesabı ile 27 bin 304 sosyal medya hesabına erişimin engellendiğini duyurdu.

Aynı dönemde ayrıca;

- En az 20 yayın oluşumuna (11 TV kanalı, 6 dijital platform, 2 radyo ve 1 YouTube kanalı) 85 kez idari para cezası, 22 kez program durdurma cezası verildi. Ayrıca 3 Radyoya/TV kanalına toplam 25 gün yayın durdurma cezası verildi. Dijital platromlarda yer alan en az 6 içerik ise katalogdan çıkarıldı.
- 2 televizyon kanalına kayyum atandı, 3 televizyon kanalı ise TMSF'ye devredildi.
- 1 televizyon bürosuna kolluk kuvvetleri tarafından baskın düzenlendi.
- 1 gazete binası ile bir dergiye ait 2 binaya saldırı düzenlendi.
- En az 6 kitap ve 2 dergi nüshası hakkında toplatma kararı kararı verildi. 1 filmin gösterimi Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 5224 Sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanunu"nun 4. Maddesi uyarınca yasaklandı. 8 gazetenin resmi ilan yayınlama hakları durduruldu.
- En az 60 sanatçı ve yazar, 2 sosyal medya içerik üreticisi, 1 sanatçı menajeri, 1 modacı haklarında açılan davalarda yargılandı.

[8] https://www.mlsaturkey.com/tr/cezaevindeki-gazeteciler-ve-medya-calisanlari-listesi

İfade özgürlüğünün siyasal eleştiriyi ve yurttaş denetimini mümkün kılacak şekilde etkin kullanımının önündeki en büyük engeli içerikleri bakımından muğlak ve keyfi yoruma açık çok sayıda düzenleme oluşturmaktadır. Başta 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu (TMK) olmak üzere Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) en az 15 maddede ve bazı özel kanunlarda ifade özgürlüğünü sınırlayan ve cezalandıran düzenlemeler bulunmaktadır. Bu tür düzenlemelerin başında TCK'nın 301. (Türk Milletini, devleti ve kurumlarını aşağılamak), 299. (Cumhurbaşkanı'na hakaret), 216. (Halkı kin ve düşmanlığa tahrik), 220/8. ile TMK'nın 7/2. (Örgüt propogandası yapmak) ve TMK 6. (Terör ile mücadelede görev almış kişileri hedef göstermek) maddeleri gelmektedir.

2025 yılında bu kapsamda yaşanan çarpıcı bir örnek, Leman Dergisi'nde yer alan bir karikatür nedeniyle 'dini değerleri alenen aşağılama' gerekçesiyle TCK'nın 216. Maddesi'ne muhalefet suçundan soruşturma başlatılması, dergi yöneticisi ve çalışanı dört kişinin (çizimi yapan karikatürist, derginin sorumlu yazı işleri müdürü, müessese müdürü ve grafikeri) evlerine baskın yapılarak, fiziki şiddet ve ters kelepçe uygulanmak suretiyle gözaltına alınıp tutuklanmaları ve derginin ilgili sayısı hakkında toplatma kararı verilmesi olmuştur.

Bu yasalara son dönemde bir yenisi daha eklenmiştir. Kamuoyunda "Dezenformasyon Yasası" olarak bilinen, 18 Ekim 2022 tarih ve 31987 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Basın Kanunu'nda bazı değişiklikler yapan 7418 sayılı Kanun ile başta gazeteciler olmak üzere ifade özgürlüğünü kullanmak isteyen herkesin üzerindeki baskı ve kısıtlamalar daha da artmıştır.

- Bu kapsamda 2025 yılında yaşanan çarpıcı bir örnek Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi genç delegesi, insan hakları savuncusu ve LGBTİ+ aktivisti Enes Hocaoğulları'nın hakkında "kamuoyunu yanıltıcı bilgi yaymak" gerekçesiyle dava açılması ve tutuklanmasıdır. Enes Hocaoğulları, 27 Mart 2025 tarihinde delege olarak katıldığı Avrupa Konseyi Kongresi'nin 48. oturumunda yaptığı ve dava açılmasına gerekçe olan konuşmada, 19 Mart 2025 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun tutuklanmasını protesto edenlere yönelik kolluk güçleri tarafında uygulanan şiddeti eleştirmiş barolar, sivil toplum kuruluşları ve medya tarafından geniş biçimde raporlanan işkence ve kötü muamele iddialarına — göz yaşartıcı gaz, plastik mermi, ters kelepçe ve cinsel şiddet boyutuna varan arama uygulamalarına — yer vermiştir.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezlerinin tespitlerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında 'kamuouyunu yanıltıcı bilgiyi alenen yayma' gerekçesiyle;

- ….'ü gazeteci olmak üzere en az ….. kişi gözaltına alındı.
- …..'i gazeteci olmak üzere en az ….. kişi hakkında soruşturma açıldı.
- En az ….. kişi hakkında dava açıldı. ….. kişi hapis cezası ile cezalandırıldı.

Ancak ifade özgürlüğünü kısıtlayan, engelleyen bu düzenlemelerle yetinilmemiş, 18 Ekim 2024 tarihinde TBMM Başkanlığı'na bu kapsamda yeni bir yasa teklifi daha sunulmuştur. Aslında bir 'torba yasa' olan ve 12 farklı yasada değişiklik veya düzenleme yapılmasını öngören "Noterlik Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" başlıklı teklif, kamuoyunda "etki ajanlığı yasası" olarak bilinen yeni bir düzenlemeyi de içermekteydi. Son anda torba yasadan çıkarılan bu düzenleme, siyasal iktidarın zihniyet dünyasını çıplak bir şekilde ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Siyasal iktidarın söylemlerinden anlaşıldığı kadarıyla yeniden gündeme getirilme olasılığı yüksek olan bu düzenleme, ifade özgürlüğünün etkin kullanımının önüde ciddi engeller oluşturan diğer düzenlemelerle ile birlikte düşünüldüğünde hakkın özünü ortadan kaldırarak ifade özgürlüğünü tümüyle kullanılmaz hale getirecektir.

Özellikle Cumhurbaşkanına hakaret sebebiyle başlatılan soruşturma ve davalar Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı görevini devraldığı Ağustos 2014 sonrasında büyük bir hızla artmış ve

Cumhuriyet tarihinde daha önce görülmemiş sayılara ulaşmıştır. Adalet Bakanlığı verilerine göre, 2010-2014 yılları arasındaki beş yıllık dönemde Cumhurbaşkanına hakaret gerekçesiyle başlatılan toplam soruşturma sayısı 2.804, bu soruşturmalar sonucunda açılan kamu davası sayısı ise 690'dır. Buna karşılık Erdoğan'ın görevde olduğu 2015-2019 yılları arasındaki beş yıllık dönemde ise toplam 128.190 soruşturma başlatıldığı ve toplam 27.607 kamu davası açıldığı görülmektedir. Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre 2024 yılında "Cumhurbaşkanı'na hakaret" suçunu da içeren "devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına karşı suçlar" başlığı altında (TCK m. 299-301) 21.813 kişi hakkında soruşturma başlatılmış, 7.264 kişi hakkında kamu davası açılmıştır.[9]

İHD Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- En az 26 kişi Cumhurbaşkanı'na hakaret iddiasıyla haklarında açılan davalarda yargılandı. Aynı gerekçeyle 1'i çocuk, 1'i İsveç vatandaşı olmak üzere en az 14 kişi gözaltına alındı, 11 kişi tutuklandı.

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'na muhalefet gerekçesiyle açılan soruşturma ve davalar da yıllar içinde kaygı verici bir artış göstermektedir. Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre 2024 yılında Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından TMK'ya muhalefet ettikleri gerekçesiyle (Bakanlık verilerinde 'propaganda suçu' ayırt edilememekle birlikte) 23.685 kişi hakkında soruşturma başlatılmış, 6.436 kişi hakkında da kamu davası açılmıştır.[10]

Adalet Bakanlığı, 2025 yılan ait verileri henüz kamuoyu ile paylaşmadığı için ifade özgürlüğünü kısıtlayan/engelleyen söz konusu kanun maddelerinden bu yıl açılan soruşturma ve davaların sayısını maalesef veremiyoruz.

Alevilerin eşit yurttaşlık hakkı talepleri 2025 yılında da karşılığını bulamamıştır. AİHM'in zorunlu din derslerinin kaldırılması ve cemevlerinin ibadethane olarak kabul edilmesi ile ilgili önceki yıllarda aldığı kararların bir yansıması sonucu Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak oluşturulan 'Alevi Bektaşi Kültür ve Cemevleri Başkanlığı' Alevilerin taleplerine yanıt olamamıştır. Buna karşın AİHM kararlarının akıbetini takip eden Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 1-13 Haziran 2024 tarihlerinde gerçekleştirdiği toplantıda, Türkiye'nin 'Alevi Bektaşi Kültür ve Cemevleri Başkanlığı' ile ilgili olarak yaptığı açıklama ve savunmaları yeterli bularak takip etmekte olduğu 'İzzettin Doğan ve Diğerleri' dava dosyasını kapatma kararı almıştır. Diğer yandan sözü edilen tarihteki toplantısında zorunlu din dersleri davası olarak bilinen AİHM'in "Mansur Yalçın ve Diğerleri" kararına ilişkin de değerlendirmeler yapan Bakanlar Komitesi, Türkiye'nin çeşitli dinlere, mezheplere ve inançlara karşı devletin tarafsızlık ve adalet görevini yerine getirmesini sağlamak için gerekli önlemleri almasını; çoğulculuk ve nesnellik ilkelerine saygı gösterilmesini ve Sünni İslam dışındaki dini veya felsefi inançlara sahip ebeveynlerin çocuklarına zorunlu din eğitiminden muafiyet seçeneği sunmasını; öğrencilerin ebeveynlerinin dini veya felsefi inançlarını açıklamak zorunda kalmamaları için grekli önlemleri almasını tavsiye etmiştir. Komite, ayrıca alınması öngörülen önlemler hakkında bilgi vermek üzere Türkiye'ye Aralık 2024 sonuna kadar süre tanımıştır. Ne varki, 30 Kasım 2025 tarihine kadar ne bir bilgi verilmiş ne de önlemler konusunda somut bir adım atılmıştır.

Zorunlu askerlik hizmetini vicdani gerekçelerle redden kişilerin durumunda 2025 yılında da bir iyileşme olmamıştır. Vicdani ret hakkının tanınmaması, vicdani retçilerin defalarca kovuşturmaya uğramasına (hapis cezası dahil) ve AİHM'in 'sivil ölüm' ve zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele olarak tanımladığı hakların kısıtlanmasına neden olmaktadır. Zorunlu askerlik ve vicdani ret

[9] Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/7042025092455Adalet_%C4%B0statistikleri_2024%20T%C3%BCrk%C3%A7e_Ingilizce.pdf, S.72

[10] Bkz. agy. S.77

ile ilgili ifadeler "halkı askerlikten soğutmak" kapsamında suç sayılmaktadır. Vicdani retçiler medeni, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını kullanamamakta; düşünce, din veya inançları bakımından ayrımcılık anlamına gelen ciddi kısıtlamalara maruz kalmaktadır. AİHM'in düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, zalimane veya aşağılayıcı muamele yasağı ve adil yargılanma hakkının (başvuruculların askeri mahkemeler tarafından yargılandığı ve mahkûm edildiği davalarda) ihlal edildiğine hükmettiği bir dizi karar karşısında somut hiçbir adım atılmamıştır.

TOPLANMA ve GÖSTERİ ÖZGÜRLÜĞÜ

Toplanma ve gösteri yapma özgürlüğü hem ifade hem de örgütlenme özgürlüğüyle doğrudan ilişkilidir. Bu özgürlüğün demokratik toplumlarda asli değeri, yurttaşların barışçıl eylemler yoluyla kamusal alanda yer alarak ortak kanaat ve irade oluşturma süreçlerine etkide bulunup sözkonusu diğer özgürlükleri de güvence altına alabilmesinden kaynaklanır. 2025'de, önceki yıl gibi toplantı ve gösteri yapma özgürlüğü açısından da kısıtlama ve ihlallerin kural, özgürlüğün kullanımının ise istisna olduğu bir yıl olmuştur.

15 Şubat 2025 tarihinde seçmen iradesini yok sayarak büyükşehir belediyesine kayyım atanmasını protesto etmek isteyen Van halkı, 19 Mart 2025 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun tutuklanmasını ülke çapında protesto edenler, 8 Martta sokağa, özgürleşmeye çıkan kadınlar, 1 Mayısı Taksim meydanıda kutlamak isteyenler, eşit yurttaşlık ve onur mücadlelesi veren LGBTİ+'lar, sokak hayvanlarının yaşamını korumaya çalışan hayvan hakkı savunucuları, Gazze'deki soykırımı protesto etmek ve Filistin Halkı ile dayanışma içinde olmak isteyenler, toprağına, havasına, suyuna, zeytinine sahip çıkmak isteyen yaşam savunucuları, hapishanelerde yaşanan hak ihlalleri ve devam etmekte olan açlık grevleri ile ilgili toplumsal duyarlılığı yükseltmek isteyen insan hakları savunucuları, ekmek, güvenceli iş ve sendikal haklar için mücadele emekçiler, işçiler, gençler, öğrenciler, kısacası hemen her toplumsal kesimden kişi ve gruplar yıl içinde toplanma ve gösteri yapma özgürlüklerini yasaklar ve/veya kolluk güçlerinin fiili müdahaleleri ve enegellemeleri sonucunda kullanamamışlardır.

Son dönemlerde mülki idare amirlerinin (valiler, kaymakamlar) kendilerine 5442 Sayılı İller İdaresi Kanunu'nun 11/C maddesi ve 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 17. maddesi ile verilen yetkiye dayanarak aldıkları eylem ve etkinlikleri yasaklama kararları, barışçıl toplanma ve gösteri yapma özgürlüğünün önündeki en önemli engellerden birini oluşturmaktadır. Bu yasaklar bireysel ya da toplu biçimde yapılan tek bir eylem ve etkinliğe yönelik olabileceği gibi belli bir süre içerisinde tüm eylem ve etkinlikleri de kapsayabilmektedir. Ancak, son dönemde ülkenin pek çok yerinde, bilhassa da Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı il ve ilçelerde mülki idare amirlerinin bu yetkiyi çok sık ve keyfi olarak kullanmaları sonucunda aslında 19 Temmuz 2018 itibariyle sona ermiş olan OHAL rejimine fiilen süreklililk kazandırılmıştır.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezleri'nin tespitlerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Mülki idare amirleri tarafından 13 ilde ve 8 ilçede en kısası 1, en uzunu 15 gün olmak üzere 29 kez tüm eylem ve etkinlikler yasaklandı.

Toplanma ve gösteri yapma özgürlüğünün fiilen kullanılmasının önündeki diğer önemli bir engel ise kolluk güçlerinin keyfi, aşırı ve orantısız zor kullanarak gerçekleştirdiği müdahalelerdir. Hatta denilebilir ki kolluk güçlerinin bu müdahalleri çoğu zaman işkence ve diğer kötü muamele boyutuna varmaktadır.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezlerinin tespitlerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- En az 245 barışçıl toplantı ve gösteriye kolluk güçleri tarafından müdahale edildi. Bu müdahaleler sonucunda en az 2.345 kişi gözaltına alındı, 104 kişi tutuklandı en az 131 kişi ise yaralandı. 42'si ev hapis tedbiri olmak üzere en az 431 kişi hakkında adli kontrol tedbiri uygulandı. En az 24 kişiye para cezası verildi.
- Barışçıl toplantı ve gösteriler sonrasında yapılan ev baskınlarında en az 1165 kişi gözaltına alındı, 188 kişi tutuklandı. 33'ü ev hapsi tedbiri olmak üzere en az 445 kişi hakkında adli kontrol tedbiri uygulandı.
- Buna göre toplanma ve gösteri özgürlüklerini kullanan/ kullanmak isteyen toplamda en az 3511 kişi gözaltına alındı, 292 kişi tutuklandı, 75'i ev hapis tedbiri olmak üzere en az 876 kişi hakkında adli kontrol tedbiri uygulandı.

Bu genel verilerin içinde yer almakla birlikte 2025 yılında farklı toplumsal grupların yaptığı barışçıl toplantı ve gösterilere yönelik kolluk güçlerinin müdahale ve engellemeleri ise şöyledir:

- Kadın ve LGBTİ+ hakları için yapılmak istenen 25 barışçıl toplantı ve gösteriye müdahale edildi, en az 377 kişi gözaltına alındı, 3 kişi tutuklandı, 74 kişiye adli kontrol tedbiri uygulandı.
- İşçi ve emekçiler tarafından yapılan barışçıl toplantı ve gösterilere en az 18 kez müdahale edildi, en az 50 kişi gözaltına alındı, 1 kişi yaralandı.
- Çevre ve kent hakkı ile ilgili yapılan barışçıl toplantı ve gösterilere 11 kez müdahale edildi, en az 26 kişi gözaltına alındı, 1 kişi yaralandı.
- Sokak hayvanlarının yaşam hakkı için hayvan hakları savunucuları tarafından gerçekleştirilen barışçıl toplantı ve gösterilere en az 5 kez müdahale edildi, 1 toplantı ve gösteri engellendi, en az 3 kişi gözaltına alındı.
- 1 Mayıs İşçi Bayramı kapsamında yapılan barışçıl toplantı ve gösterilere yönelik müdahaleler sonucu en az 452 kişi gözaltına alındı, 20 kişi tutuklandı, 49 kişiye adli kontrol tedbiri uygulandı. Ayrıca 1 Mayıs bildirisi dağıtan 5 kişiye para cezası verildi.
- Newroz sonrasında çeşitli illerde yapılan ev baskınlarında en az 19 kişi gözaltına alındı, 1 kişi tutuklandı, 12 kişi hakkında adli kontrol tedbiri uygulandı.
- Öğrenciler tarafından çeşitli gerekçeler ile yapılan en az 20 barışçıl toplantı ve gösteriye müdahale edildi, en az 222 kişi gözaltına alındı, 3 kişi yaralandı, 6 kişi tutuklandı, 4'ü ev hapis tedbiri olmak üzere 31 kişi hakkında adli kontrol tedbiri uygulandı.
- 19 Mart 2025 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanının tutuklanmasını protesto amaçlı en az 66 barışçıl toplantı ve gösteriye müdahale edildi, en az 1375 kişi gözaltına alındı, 187 kişi tutuklandı, 63'ü ev hapsi tedbiri olmak üzere 503 kişi hakkında adli kontrol tedbiri uygulandı.
- Van Büyükşehir Belediyesine kayyım atanmasına karşı gerçekleştirilen en az 26 barışçıl toplantı ve gösteriye müdahale edildi, 464 kişi gözaltına alındı, en az 107 kişi yaralandı, 61 kişi tutuklandı, 13 kişi hakkında adli kontrol tedbiri uygulandı, 10 kişiye para cezası verildi
- Cezaevlerindeki hak ihlalleri ve cezaevlerinde devam etmekte olan açlık grevleri ile ilgili yapılan en az 6 barışçıl toplantı ve gösteriye müdahale edildi ve en az 17 kişi gözaltına alındı.
- Gazzede yaşanan soykırımı protesto etmek ve Filistin'e destek için yapılan en az 12 barışçıl toplantı ve gösteriye müdahale edildi, en az 50 kişi gözaltına alındı, 2 kişi tutuklandı, 1'i ev hapsi tedbiri olmak üzere 8 kişi hakkında adli kontrol tedbiri uygulandı.

Toplanma ve gösteri yapma özgürlüğünün kullanılmasının önündeki bir başka önemli engel ise bu özgürlüğü kullanmak isteyen kişiler hakkında açılan soruşturma ve davalardır. Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre 2024 yılı içinde Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından 2911 Sayılı Toplantı

ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet gerekçesiyle kişi 4.847 kişi hakkında soruşturma başlatılmış, 2.167 kişi hakkında kamu davası açılmıştır.[11] Bu kadar çok soruşturma açılması, baskı ortamının yoğunluğunu gösterirken diğer yandan yurttaşlar üzerinde toplanma ve gösteri yapma özgürlüklerini kullanmaları bakımından caydırıcı bir etki yaratmaktadır.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezlerinin verilerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Konser, festival, turnuva, tiyatro oyunu gibi en az 9 etkinlik mülki idare amirleri tarafından yasaklandı.
- En az 30 etkinlik belediyeler, kamu kurumları ya da organizasyon şirketleri tarafından, kimi zaman tepkiler nedeniyle kimi zaman gerekçesiz olarak iptal edildi.
- 2 grev ertelendi.

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Örgütlenme özgürlüğü, demokrasilerin işlemesi için elzem olan temel insan haklarından biridir. Türkiye'de yurttaşlar, toplu olarak bir araya gelip eyleyemedikleri ve düşüncelerini açıklayamadıkları için örgütlenme özgürlüklerini de kullanamamakta, müşterek geleceklerini şekillendirmek üzere sivil ve siyasal alana örgütlü olarak katılamamaktadırlar.

2025 yılında insan hakları örgütlerinin, dernek, vakıf, emek ve meslek örgütlerinin çok sayıda üye ve yöneticisi gözaltına alınmış, tutuklanmış, haklarında açılan davalar ile üzerlerinde baskı oluşturulmaya çalışılmıştır.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezlerinin tespitlerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Farklı dernek, vakıf, sendika, meslek örgütü, inisiyatif ve platformların üye ve yöneticisi olan en az 131 kişi gözaltına alındı, 60 kişi tutuklandı, 24'ü ev hapsi tedbiri olmak üzere 42 kişi adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.
- Farklı dernek, vakıf, sendika, meslek örgütleri, inisiyatif ve platformların üye ve yöneticisi olan en az…..kişi haklarında daha önceden açılmış ….. davada yargılandı. …. kişi beraat ederken …..kişi farklı sürelerde hapis cezasıyla cezalandırıldı.
- En az 1 dernek, 3 kültür merkezine ait binalara kolluk kuvvetleri tarafından baskın yapıldı, basılı ve dijital materyale el konuldu.

İnsan hakları savunucusu kişi ve kuruluşlara yönelik idari ve yargısal tacizler başta olmak üzere uygulanan baskı ve tehdit politikaları 2025 yılında da devam etti. Bu kapsamda;

- İHD Eş Genel Başkanı Eren Keskin, TİHV Yönetim Kurulu Üyesi Şebnem Korur Fincancı Cumartesi Anneleri/İnsanları, Nimet Tanrıkulu hakkında açılmış olan davaların görülmesine devam edildi.
- Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi genç delegesi, ÜniKuir derneğinin Uluslararası Savunuculuk ve Kaynak Geliştirme Koordinatörü Enes Hocaoğulları, 27 Mart 2025 tarihinde delege olduğu Avrupa Konseyi Kongresi'nin 48. oturumunda yaptığı Türkiye'deki demokratik gerileme ve kolluk güçlerinin şiddetini eleştiren bir konuşma gerekçe gösterilerek tutuklanmış ve hakkında "kamuoyunu yanıltıcı bilgi yaymak" (Türk Ceza Kanunu Madde 217/A, 2022 "dezenformasyon yasası") ve "nefret ve düşmanlığı tahrik" suçlamalarıyla dava açılmıştır.
- Muğla Akbelen ve Deştin'de siyasi bağlantıları olan şirketler tarafından yürütülen madencilik faaliyetlerinin yıkıcı ekolojik ve sosyal sonuçlarını ifşa eden insan hakları savunucusu ve çevre aktivisti Haluk Özsoy hakkında, yaptığı konuşma ve açıklamalarda Türk Milletini, Türkiye

[11] Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/7042025092455Adalet_%C4%B0statistikleri_2024%20T%C3%BCrk%C3%A7e_Ingilizce.pdf, S.76-77

Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağıladığı (TCK m. 301.) gerekçesiyle açılan iki ayrı davanın duruşmaları yıl içinde görüldü. Bu davalardan birinden beraat ederken diğerinden 5 ay hapis cezası ile cezalandırıldı ve hükmün açıklanaması geri bırakıldı.

- İnsan hakları savunucusu ve sendika (BİRTEK-SEN) başkanı Mehmet Türkmen, Gaziantep Valiliği'nin 13 Şubat 2025 tarihinde "kamu güvenliği" gerekçesiyle il genelinde 15 gün süreyle tüm gösteri, toplantı, yürüyüş ve protesto eylemlerini yasaklamasını eletirmesi üzerine tutuklandı ve hakkında "Türk milletini, Türkiye Cumhuriyeti'ni, devletin organ ve kurumlarını aşağılamak" ve "suça tahrik" suçlarından dava açıldı. Yargılamalar sonunda Mehmet Türkmen "Türk milletini, Türkiye Cumhuriyeti'ni, devletin organ ve kurumlarını aşağılamak"suçundan beraat ederken "suça tahrik" suçundan 6 ay 7 gün hapis cezası ile cezalandırıldı.

Örgütlenme özgürlüğünü kullanılmaz hale getiren düzenlemelerin başında 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu gelmektedir. Söz konusu kanunun çeşitli maddeleri uyarınca haklarında açılan soruşturmalar ve hükmedilen yargı kararları sonucu seçilmiş yerel yöneticiler, siyasal parti, sendika, dernek veya vakıfların üye ve yöneticileri ile insan hakları savunucuları bu hak ve özgürlüklerini kullanamaz hale gelmiştir.

İHD Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında:

- "Örgüte yardım ve yataklık etmek", "örgüt propagandası yapmak", "örgüt üyesi olmak" ya da "örgüt adına suç işlemek" gibi gerekçeler ile en az 2.100 kişi gözaltına alındı, 400 kişi tutuklandı

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre ise 2025 yılının ilk 11 ayında:

- "Örgüte yardım ve yataklık etmek", "örgüt propagandası yapmak", "örgüt üyesi olmak" ya da "örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek" gibi gerekçeler ile en az 707 kişi gözaltına alındı, 284 kişi tutuklandı ve 8'i ev hapis tedbiri olmak üzere 271 kişi adli kontrol tedbiriyle serbest bırakıldı .
- En az …. kişi hakkında 'örgüte yardım ve yataklık etmek', 'örgüt propagandası yapmak', 'örgüt üyesi olmak' gibi gerekçeler ile daha önceden açılmış …. davanın görülmesine devam edildi.

2025 yılında siyasi partilerin çok sayıda üye ve yöneticisi, belediye başkanları, belediye meclis üyeleri gözaltına alınmış, tutuklanmış, haklarında açılan davalar ile üzerlerinde baskı oluşturulmaya çalışılmıştır. Belediyelere kayyımlar atanmış, milletvekilleri hakkında fezlekeler Türkiye Büyük Millet Meclisisi'ne (TBMM) gönderilmiş, siyasi partilerin üyelerine ve binalarına saldırılar olmuştur.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezlerinin tespitlerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında:

- 22'si belediye başkanı ya da eş başkanı, 16'sı belediye meclisi üyesi olmak üzere yerel yönetimlere seçilmiş 38 kişi gözaltına alındı, 21'i belediye başkanı 31 kişi tutuklandı, 1 kişi ev hapsi adli kontrol tedbiri uygulanmak şartıyla serbest bırakıldı.
- Farklı siyasi partilerin üye ve yöneticisi olan en az 290 kişi gözaltına alındı, 68 kişi tutuklanırken, 6'sı ev hapsi tedbiri olmak üzere 44 kişi adli kontrol tedbiri uygulanmak şartıyla serbest bırakıldı.
- Siyasi parti üye ve yöneticisi en az **….** kişi hakkında açılan **…..** davanın görülmesine devam edildi.
- ….. milletvekili hakkında toplam ….. fezleke TBMM'ye gönderildi.

KÜRT MESELESİ

Türkiye'nin demokratikleşmesinin önündeki en büyük engellerden biri olan Kürt meselesinin, 1 Ekim 2024 tarihinden bu yana müzakereye dayalı, barışçıl ve demokratik çözümüne olanak sağlayabilecek bir süreç başladı.

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ve PKK lideri Abdullah Öcalan'ın çağrıları sonrasında gerçekleştirilen kongrede PKK'nin varlığına, örgütsel yapılanmasına ve silahlı mücadele yöntemine son verme kararını açıklaması, ardından bir grup PKK üyesinin silahlarını imha ettikleri sembolik bir etkinlik düzenlemesi, PKK'nin silahlı birimlerini sınırdışına çıkarması ve TBMM'de bir komisyon oluşturularak meselenin kamuoyu önünde siyasi aktörler tarafında tartışılmaya başlanması şeklinde ilerleyen sürecin her bir aşaması kendi başına hayatî öneme sahiptir. Çünkü, Kürt meselesi nedeniyle 40 yıldan uzun bir süredir içinde bulunulan ve ağır toplumsal bedellere yol açan çatışma ve şiddet ortamının son bulmasına yönelik atılacak her adım, her şeyden önce yeni can kayıplarının önlenmesi kadar insanların yakınlarının yaşamlarına dair duyduğu derin endişe ve korkulara da son vereceği için çok değerlidir. Dolayısıyla silahların susması, çatışma ve şiddet ortamının son bulması, sözün alanını genişletip etkinliğini artıracağı için Kürt Meselesinin şiddeti dışlayan yöntemlerle çözümüne ve adil bir barışın tesisine imkân sağlayacağı çok açıktır.

Yıllardır ısrarla vurguladığımız gibi Kürt meselesi, ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal ve hukuksal boyutları olan ve çok özet bir ifadeyle kimlik ve kültürel haklar başta olmak üzere Kürtlerin temel hak ve özgürlüklerinin eşitlik temelinde teminat altına alınmasına da referansları olan siyasal ve toplumsal bir meseledir. Dolayısıyla da bu meselesinin çözümü, her türlü araçsallıktan uzak, demokrasiyi kendi başına değer olarak kabul eden bir yaklaşımla oluşturulacak bir "demokratikleşme programı" ile mümkündür. Böylesi bir program, her şeyden önce temel hak ve özgürlüklerin teminat altına alınmasının kimsenin onayına tabi olmadığı fikri üzerine inşa edilmelidir. Çünkü haklar, ayırımsız her yurttaşın insan onuruna yaraşır biçimde eşit olarak yaşayabilmesinin ilke ve normlarını oluşturur. Bütünsel ve devredilemezdir.

Ancak, böyle bir programın inşası yönünde hanüz somut bir adım atılmış değildir. Aksine bu raporun tüm başlıkları altında ayrıntılı olarak aktarıldığı gibi, başta yaşam hakkı olmak üzere ağır ve ciddi insan hakları ihlalleri ve anti demokratik uygulamalar devam etmektedir.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezlerinin verilerine göre 2025 yılı ilk 11 ayı içinde;

- Ülke içinde, Suriye ve Kuzey Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nde (IKBY) yaşanan silahlı çatışmalar ve operasyonlar sonucunda 24 güvenlik görevlisi (21 asker, 3 polis), 48 militan, 1 sivil olmak üzere en az 73 kişi yaşamını yitirdi. 10 güvenlik görevlisi (8 Asker, 2 polis), 1 sivil olmak üzere en az 11 kişi yaralandı.

Bu kabul edilemez ihlaller ve insani kayıplar, bugüne kadar her konuyu bir güvenlik sorunu olarak değerlendiren, şiddeti kutsayan, çatışma ve savaşı bilhassa Kürt sorununun çözümünde tek yöntem haline getiren siyasal iktidarın henüz alışkanlıklarından vazgeçemediğini göstermektedir. Alışkanlılıkların yanı sıra siyasal iktidarın sürdürmekte olan ayrımcı ve nefret içerikli söylem ve politikalar da toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde yapısal şiddetin giderek daha belirleyici hale gelmesinde önemli rol oynamaktadır. Özellikle de toplum içinde şiddetin yayılması ve Kürtlere yönelik ayrımcı, ırkçı ve nefret içerikli saldırıların devam etmesi, barış içinde bir arada yaşama iradesinde ciddi kırılmalara ve kaygılara yol açmaktadır.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezilerinin verilerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Kürtlere yönelik ayrımcı, ırkçı ve nefret içerikli sözlü ya da fiziki saldırılar sonucunda 12 kişi yaralanmıştır.

Şiddetin toplumsal ilişkilerde “düzenleyici” bir rol oynamasında ve Kürtlere yönelik ayrımcı, ırkçı ve nefret içerikli saldırıların sürdürülmesinde gerek iktidar gerekse muhalefet partilerinden erki kullanan siyasal aktörler (hükümet üyeleri, parti yöneticileri, milletvekilleri, belediye başkanları vb.) tarafından her gün geliştirilen söylem ve icraatlar, bunlarla bağlantılı mülki idare amirlerinin, kolluk güçlerinin uygulama ve müdahaleleri, bilhassa da medyanın kullandığı dilin teşvik edici bir rolü bulunmaktadır.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezlerinin tespitlerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Kürtlere yönelik en az 11 ayrımcı, ırkçı ve nefret içerikli politika, idari uygulama veya yasaklama gerçekleşti.

Bu tür politika, uygulama ve yasaklar içinde Kürtçe’nin kullanımına dair olanlar öne çıkmaktadır. Bu kapsamda Kürtçe panakartlar, asılmak istenen billboard afişleri engellendi, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Kürtçe yapılan konuşmalar tutunaklardan çıkarıldı, Kürtçe konuşulan kahvehane mühürlendi, formasındaki Kürtçe reklam nedeniyle Amedspor’a ceza verildi, Kürt Dili Edebiyatı bölümünde görevli bir akademisyen hakkında Kürtçe şiir okuttuğu için soruşturma açıldı.

2025 yılında düğün vb. toplantılarda veya sokakta, açık alanda ya da barışçıl toplantı ve gösterilerde Kürtçe şarkılar eşliğinde halay çekenlere yönelik ‘örgüt propagandası yapma’ gerekçesiyle açılan soruşturma ve kovuşturmalar da maalesef varlığını korudu.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezlerinin verilerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Kürtçe şarkılar eşliğinde halay çeken 6'sı çocuk olmak üzere en az 20 kişi 'örgüt propagandası yapma' gerekçesiyle gözaltına alındı. Bu kişilerden 2'si tutuklandı.

İktidar bloğunun Kürt meselesine yönelik imha ve inkâr politikalarına toplumun güçlü bir itirazı anlamına gelen 31 Mart 2024 Yerel Yönetimler Seçimleri’nin sonuçlarını yok sayan kayyım atamaları, sadece seçmen iradesini ve demokratik değerleri ayaklar altına almakla kalmadı, toplumun ‘sürece’ dair kaygı ve temkinliliğini de arttırdı.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezlerinin tespitlerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- DEM Parti’den seçilmiş 2 il (Van, Siirt) ve 2 ilçe (Kağızman, Akdeniz) belediyesine kayyım atandı.

Yıl içinde demokratik toplumun temelini oluşturan ve Anayasa tarafından güvence altına alınmış olan toplanma ve gösteri yapma özgürlüklerini kullanarak kamusal alanda yer almak, ortak kanaat ve irade oluşturma süreçlerine etkide bulunmak isteyen Kürtler, yasaklar ve/veya kolluk güçlerinin fiili müdahaleleri ya da engellemeleri sonucunda bu özgürlüklerini kullanamamışlar, başta işkence ve diğer kötü muamele olmak üzere ciddi ihlallere maruz kalmışlardır.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezlerinin tespitlerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında:

- Van Büyükşehir Belediyesine kayyım atanmasına karşı gerçekleştirilen en az 26 barışçıl toplantı ve gösteriye müdahale edildi, 464 kişi gözaltına alındı, en az 107 kişi yaralandı, 61 kişi tutuklandı, 13 kişi hakkında adli kontrol tedbiri uygulandı, 10 kişiye para cezası verildi
- Newroz sonrasında çeşitli illerde yapılan ev baskınlarında en az 19 kişi gözaltına alındı, 1 kişi tutuklandı, 12 kişi hakkında adli kontrol tedbiri uygulandı.

Başta HDP’nin eski Eş Genel Başkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ olmak üzere çok sayıda seçilmiş Kürt siyasetçinin tutuklu bulunması veya hapis cezaları ve uzak cezaevlerine sürgünler ile cezalandırılmaları adil yargılanma, seçme seçilme, örgütlenme, düşünce ve ifade

özgürlüğü gibi pek çok temel hak ve özgürlüğün ihlaline yol açmaktadır. Özellikle ifade ve örgütlenme özgürlüğünün kısıtlandığı koşullarda barışı konuşmanın olanaksız olacağı açıktır.

Bizler, Kürt sorununun her zaman demokratik ve barışçıl çözümünü savunduk. Bunda ısrarlıyız. Başta Ortadoğu olmak üzere, dünyanın birçok bölgesinde insani kriz ve savaşların yaşandığı bir dönemde Türkiye'nin yakalamış olduğu 'barışı konuşmak/müzakere etmek' gibi bir fırsatın tarihsel ve toplumsal olarak en iyi şekilde değerlendirilmesini arzu ediyoruz. Ancak, şunu da hatırlatmak isteriz: Demokratik tartışma ve müzakere sürecinin ön koşulu, konuşmaya başlarken kendi pozisyonunun ilanından çok, bir başka düzeyde ortaklaşabilme olanağının sağlanabilmesi için kendi pozisyonundan çıkmaya hazır olunduğunun ilkesel olarak önceden kabul edilmesidir. Eğer sadece niceliksel bir oy hesabıyla hareket edilmeyecekse ve niteliksel bir anlaşma hedefleniyorsa, konuşmanın/müzakerenin çerçevesi ortak olmalıdır. İnsanlığın en büyük birikiminin kendisi, yani **insan hakları değer ve ilkeleri**, anlaşma hedefli her türlü kamusal müzakerenin hazır çerçevesidir.

KADIN ve LGBTİ+ HAKLARI

Bianet'in verilerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Erkekler, en az 271 kadını öldürdü, 187 kadını taciz etti, 206 çocuğu istismar etti, 673 kadına şiddet uyguladı, 13 kadına tecavüz etti. Erkekler en az 1015 kadını seks işçiliğine zorladı. 219 kadının ölümü basına "şüpheli" olarak yansırken, erkekler, en az 60 çocuğu öldürdü.

Bianet verileri incelendiğinde kadınlar kocaları, sevgilisi erkekler, baba, oğul, damat gibi aile içinden erkekler tarafından öldürüldüğü, devletin "önleme ve koruma" yükümlülüğünü yerine getirmediği ve aksine faillerin cezasılık zırhıyla korunduğu açıkça görülmektedir.

2025 yılında da kadınların toplumsal yaşamın her alanında maruz kaldığı ayrımcılığa yönelik yasal ve fiili hiçbir iyileşme olmadı.

- KONDA tarafından Türkiye'de toplumsal cinsiyet ve şiddete bakışa dair algı ve pratikleri ölçmek üzere 3-4 Ekim 2025 tarihlerinde 28 ilde 18 yaş ve üzeri nüfusu temsil eden 2.452 kişi ile yapılan saha çalışmasına göre cinsiyeti yüzünden ayrımcılığa uğradığını belirtenlerin oranı %28'dir. Kadınların %39'u, erkeklerin ise %16'sı cinsiyeti yüzünden ayrımcılığa uğradığını düşünmektedir.

LGBTİ+'lara yönelik ayrımcı, fobik ve nefret içerikli saldırılar maalesef 2025 yılında devam etmiştir. Bu tür saldırılar mümkün kılan ana etkenlerden başında siyasal iktidarın ayrımcı, kutuplaştırıcı söylem ve politikalarının yanısıra kamuoyunu yönlendirebilme güç ve olanağına sahip politikacı ve kanaat önderlerinin söylemleri gelmektedir.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezlerinin tespitlerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- LGBTİ+'lara yönelik ayrımcı, fobik ve nefret içerikli saldıralar sonucu en az 1 kişi yaşamını yitirdi, en az 3 kişi yaralandı.
- Politik aktörler, dernek ve sendika genel başkanları ve resmi kurum temsilcileri tarafından LGBTİ+'ları hedef alan ayrımcı, fobik ve nefret içerikli en az 29 konuşma/açıklama yapılmıştır.
- Ülke genelinde LGBTİ+'lara yönelik ayrımcı, ırkçı, fobik ve nefret içerikli en az 20 politika, idari uygulama veya yasaklama gerçekleşmiştir.

Söz konusu politika, idari uygulama veya yasaklamalar arasında mülki idare amirleri tarafından alınan eylem ve etkinlik yasakları, LGBTİ+ bayrak ve pankartlarına müdahale, ev baskınları, Sağlık

Bakanlığı'nın hormon tedavisine ilişkin kararı, ev mühürleme, bir okul hakkında açılan soruşturma bulunmaktadır.

2025 yılında kadınlar ve LGBTİ+'lar hak ve özgürlüklerin korumak ve geliştirmek, taleplerini duyurmak amacıyla kullanmak istedikleri, Anayasa tarafından da güvence altına alınmış olan barışçıl toplantı ve gösteri yapma özgürlüklerini kolluk kuvvetlerinin müdahale ve engellemesi ya da mülki idare amirlerinin aldığı yasak kararları sonucu kullanamadılar, kamusal/siyasal alana müdahil olamadılar.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezlerinin tespitlerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında:

- Kadın ve LGBTİ+ hakları için yapılmak istenen 25 barışçıl toplantı ve gösteriye müdahale edildi, en az 377 kişi gözaltına alındı, 3 kişi tutuklandı, 74 kişi adli kontrol tedbiri uygulanmak sartıyla serbest bırakıldı.

2025 yılında LGBTİ+ hakları bakımında kaygı verici bir gelişme ise kamuoyunda 11. Yargı Paketi olarak bilinen torba yasa tasarısının gündeme getirilmesi oldu. LGBTİ+'ları doğrudan hedef alan, ayrımcı, ifade özgürlüğüne ve sağlık hakkına müdahale niteliğindeki düzenlemeleri öngören tasarıda, ayrıca transların cinsiyet uyum operasyonu yaşının 25'e çıkaran, rapor alma koşullarının zorlaştıran ve 'kanuna aykırı' müdahalede bulanan hekimlere hapis ve yüksek para cezaları öngören kaygı verici düzenlemler de bulunmaktaydı. Sivil toplumun hızlı ve yoğun tepkisi sonucu sözkonusu düzenlemeler tasarıdan çekildi. Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi başlığı altında 5 Aralık 2025 tarihinde TBMM Adalet Komisyonunda kabul edildi. Ancak, tekrar gündeme getirilmesi olasılığı oldukça yüksek olan bu yasa girişimi, siyasal iktidarın insan hakları değer ve ilkelerini referans almaktan ne denli uzaklaşmış olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

ÇOCUK HAKLARI

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme dünya genelinde en çok ülke tarafından kabul edilen insan hakları belgesi olma özelliğini taşımasına karşın dünyanın her yerinde çocukların hakları yoğun bir şekilde ihlal edilmektedir.

Türkiye'nin içinde bulunduğu ağır ekonomik kriz, derin yoksulluk ve çatışma ortamından en çok çocuklar etkilenmektedir. Çocukların eğitimini, fiziksel, duygusal, zihinsel ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyen çocuk işçiliği önemli bir sorundur. TÜİK'in 18 Nisan 2025 tarihinde yayımladığı 'İstatistiklerle Çocuk, 2024' başlıklı raporunda paylaştığı verilere göre 2024 yılı itibariyle Türkiye'nin 0-17 yaş arası nüfusu 21.817.61 kişidir ve çocuklar, Türkiyenin toplam nüfusunun %25,5'ini oluşturmaktadır. 15-17 yaş arası olup ekonomik faliyete katılan çocuk oranı ise %24,9 dur. Bu da Türkiye'de 5.432.584 çocuğun çalıştığı anlamına gelmektedir. Yine TÜİK'in Temmuz 2025 tarihinde yayımladığı "Türkiye'deki Çocuklar 2024 İstatistiklere Bakış" raporuna göre 2024 yılı itibariyle 7.039.000 çocuk tanıma göre yoksuldur.

Görüldüğü gibi milyonlarca çocuk güvencesiz ve sağlıksız koşullarda, yoksulluk içinde yaşamak ve çalışmak zorunda bırakılmaktadır. Halen Türkiye'de bu koşullarda yaşam mücadelesi veren yaklaşık 1 milyon 200 bin mülteci/sığınmacı çocuk bulunmaktadır.

İşçi Sağlığı ve İşgüvenliği Meclisi'nin (İSİG) tespitlerine göre 2025 yılının ilk 5 ayında en az 28 çocuk çalışırken yaşamını yitirdi. 2013 yılından 2025 yılının ilk 5 ayına kadar ki dönem içinde ise toplam 770 çocuk yaşamını yitirmiştir. Ölen çocuk işçilerin 261'i (%34) 5-14 yaş arasında, 509'u (%66) 15-17 yaş aralığında. Bu veriler Türkiye'de çalışması yasak olan yaşlarda ve tehlikeli işkollarında çocuk çalıştırmanın her hangi bir denetime tabi olmadığını göstermektedir. 5-14 yaş grubunda ölen çocuk işçilerin %20'si kız çocuğu ve %12'si göçmen/mülteci çocuktur. 15-17 yaş grubunda ise ölen çocuk

işçilerin % 11'i genç kadın ve %11'i göçmen/mülteci çocuktur. İSİG'in tespitlerine göre çocuk işçilerde kızçocuk-genç kadın ve göçmen/mülteci çocuk ölümleri oranı çok daha fazladır.

Ortaokulu bitiren öğrencileri örgün eğitimden koparark haftanın (resmi olarak) dört günü bedava işgücü olarak patronların sömürüsüne sunan, bir anlamda devlet eliyle çocukların işçileştirilmesi projesi olan MESEM, bir yandan sermaye için ucuz emek havuzu oluşturuken diğer yandan kaynak aktarımının bir aracıdır. 2024 yılında bedavaya çalıştırılan öğrenci-işçiler için patronlara 1 milyar 698 milyon TL ödenirken, son üç yılda MESEM programlarına aktarılan kamu kaynağı 15 milyar liraya yaklaşmıştır.[12] Milli Eğitim Bakanlığı'nın yaz tatili döneminde uygulanmak üzere "beceri geliştirme programı" adı altında sunduğu henüz pilot uygulama olan "zanaat atölyeleri projesiyle mesleki eğitim yaşı 12-13 yaşa çekilmiş olacaktır.

Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre 1 Aralık 2025 tarihi itibariyle;

- Türkiye hapishanelerinde1.259'u hükümlü, 3.407'si tutuklu olmak üzere toplam 5.094 çocuk mahpus bulunmaktadır.

MÜLTECİLER / SIĞINMACILAR

Ekonomik krizler, iklim krizi ve doğal afetler, politik, etnik, dini ya da kültürel baskılar ve ayrımcılık, savaş, çatışma, şiddet ve zulüm sebebiyle zorla yerinden edilen, göç eden, iltica ve sığınma talebinde bulunan kişilerin sayısı küresel çapta rekor düzeyde artış gösterirken, Türkiye dünyada en fazla sayıda mülteciye/sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkelerden biri durumundadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (UNHCR) göre Haziran 2025 itibariyle mülteciler, sığınmacılar, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler, geri dönenler ve vatansız kişiler de dahil olmak üzere toplam 122,6 milyon kişi koruma ve yadım talep ediyor. UNHCR'a göre Türkiye 3,2 milyon kayıtlı Suriyeli mültecinin yanı sıra 222.000 kadar diğer uyruklardan UNHCR'nin ilgi alanına giren kişiye de ev sahipliği yapmaktadır.

Türkiye'deki mültecilere/sığınmacılara dair veri paylaşan tek kaynak olan Göç İdaresi Başkanlığı'nın 27 Kasım 2025 tarihli verilerine göre 2.371.412'si geçici koruma kapsamında, 1.092.279'uı ikamet izini olan, 142.820'ı düzensiz göçmen olmak üzere 3.606.511 mülteci/sığınmacı bulunmaktadır.

Artık Türkiye toplumunun asli unsuru, bir parçası haline gelen mülteciler/sığınmacılar, hala statü edinemedikleri gibi her türlü ayrımcılığa ve istismara, nefret söylemine ve ekonomik sömürüye yoğun bir şekilde maruz kalıyorlar.

Mülteciler/sığınmacılar 2025 yılında da şiddet ve nefret saldırılarına maruz kaldılar, bunun sonucund yaşamlarını yitirdiler, yaralndılar. Ekonomik krizin fiziksel, ruhsal ve sosyal tüm sonuçlarını en ağır bir şekilde yaşayan mülteciler/sığınmacılar, iş ve gelir kaybı, güvencesiz ve kötü koşullarda çalışma, barınma, sağlık hakkına ve eğitime erişim problemleriyle birlikte toplumun görmezden geldiği hatta gözden çıkardığı hayatlar oldular.

- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin (İSİG) 2024 yılı verilerine göre iş kazaları/cinayetleri sonucu en az 94 mülteci/sığınmacı yaşamınıyitirdi.

İHD ve TİHV Dokümantasyon Merkezlerinin tespitlerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Mültecileri/sığınmacıları hedef alan ayrımcı, ırkçı ve nefret içerikli saldırılar sonucu en az 1 çocuk yaşamını yitirdi, 2 çocuk ise yaralandı.

[12] Bkz.
https://www.isigmeclisi.org/21015-mesem-de-tarlada-sokakta-sanayide-insaatta-son-on-bir-yilda-en-az-695

EKONOMİK ve SOSYAL HAKLAR

Türkiye birkaç yıldır Cumhuriyet tarihinin en ağır ekonomik krizlerinden birini yaşamaktadır. Yıllardır uygulanan borçlanmaya dayalı neoliberal ekonomi politikalarının, muazzam savaş ve çatışma harcamalarının sebep olduğu ekonomik kriz ve derin yoksullaşma, yurttaşların hem biyolojik hem de sosyal yaşamlarını sürdürülebilmelerini tümüyle imkansız kılan ağır insan hakları ihlalidir.

Silahlı çatışma ve savaş harcamaları söz konusu ekonomik krizin asli nedenlerinden biridir. Araştırmacı İzzet Akyol, Demokratik Gelişim Enstitüsü için hazırladığı bir araştırma raporunda 1985 ile 2021 yılları arasında çatışma nedeni ile doğrudan 230 milyar dolar harcandığını, 2022 yılı itibariyle güncellenen dolar endeksine göre ise Türkiye ekonomisinin 4,5 trilyon dolar kaybettiğini ve bu kayıp olmasaydı Türkiye'nin milli gelirinin %36 daha fazla büyüyebileceğini ortaya koymuştur.

Pandemi ve 6 Şubat depreminin yol açtığı ağır yıkım yaşanmakta olan ekonomik krizi daha da derinleşmiştir. TÜİK'in verileri aracılığıyla istihdam kayıplarını ve işsizlikteki artışı görmek mümkün olmasa da yoksulluk, işsizlik ve hayat pahallılığı Türkiye toplumunun en yaşamsal sorunu niteliğindedir.

OHAL KHK'ları ile kamudan yaklaşık 135.000 ve özel sektörden ihraç edilip işsiz bırakılan yaklaşık 200.000 kişi, aileleri ile birlikte düşünüldüğünde yaklaşık bir milyon yurttaş yoksulluğa ve açlığa mahkûm edilmiştir. Sivil ölüm diye tabir edebileceğimiz KHK ihraçları yıllara yayılan etkisiyle çok ağır bir ekonomik ve sosyal hak ihlali oluşturmaktadır.

İş sağlığı ve güvenliği işçi ve emekçiler için hala çalışma ortamının en temel sorunu niteliğindedir.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin (İSİG) verilerine göre 2025 yılının ilk 11 ayında;

- Ülke genelinde iş kazaları/cinayetleri sonucu en az 1956 işçi yaşamını yitirdi.

Hayat pahalılığı, işsizlik, yoksulluk, güvencesizleşme ve örgütsüzleşme en çok kadınları, çocukları, mültecileri/sığınmacıları vurmaktadır. Kesin bir sayı verilememekle birlikte halen 1-1,5 milyon mülteci kayıt dışı ve sosyal haklardan yoksun olarak çalışmaktadır.

Yoksulluğun giderek arttığı Türkiye'de işçi ve emekçilerin başta kıdem tazminatı hakkı olmak üzere kazanılmış haklarına dokunulmamalı, enflasyon rakamları manipüle edilmemeli ve iş cinayetleri önlenmelidir. İşçi ve emekçilerin hak arama eylemleri yasaklanmamalı, sendikalaşma, grev ve toplu eylem hakkı her bakımdan güvence altına alınmalıdır.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI

T: +90 (312) 310 66 36

F: +90 (312) 310 64 63

tihv@tihv.org.tr

www.tihv.org.tr

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ

T: +90 (312) 230 35 67-68-69

F: +90 (312) 230 17 07

posta@ihd.org.tr

www.ihd.org.tr